

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ» ТА СПЕЦИФІКА ЇЇ ПРОЯВУ В ІНОЗЕМНИХ МАГІСТРАНТІВ – МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ

Мен Ян, Аспірант

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського,
Україна, м. Одеса

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/12072018/6001

ARTICLE INFO

Received: 15 May 2018
Accepted: 26 June 2018
Published: 12 July 2018

KEYWORDS

foreign students;
adaptation;
socio-cultural adaptation;
voice instructors.

ABSTRACT

The essence of notion «socio-cultural adaptation» and peculiarities of its manifestation for foreign master degree students – prospective voice instructors. The article considers the education issues of the foreign artistic master degree students. The essence of notions «adaptation» and «socio-cultural adaptation» is analyzed; peculiarities of socio-cultural adaptation in the musical education field and the problems that are faced by Chinese students while mastering the specialty of voice instructor are revealed.

Socio-cultural adaptation is considered as an active process which is realised in the unity of social and psychological adaptation of individual to its surroundings and through the self-perfection and development of one's potential which in its turn enables the implementation of reversed influence upon the social environment and the state of culture within society.

Socio-cultural adaptation of foreign master degree students to artistic education within the new educational and social environment is realised through the particular organisation of pedagogical and inter-student communication, combination of new artistic interest with national and cultural requirements and tasks of preparation for future professional activity back at home country.

Citation: Meng Yang. (2018) Sutnist Poniattia «Sotsiokulturna Adaptatsiia» ta Spetsyfika yii Projavu v Inozemnykh Mahistrantiv – Maibutnikh Vykladachiv Vokalu. *World Science*. 7(35), Vol.1. doi: 10.31435/rsglobal_ws/12072018/6001

Copyright: © 2018 Meng Yang. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Введення. Процес глобалізації, який всі більш відчутно впливає на стан сучасного суспільства, зумовлює розвиток міжнародних контактів, освітніх і культурних зв'язків, посилює зацікавленість учнівської молоді в отриманні професійної освіти у зарубіжних країнах. Активно розвивається ця тенденція і в китайському молодіжному середовищі. Інтерес абітурієнтів до отримання в Україні саме музичної освіти пояснюється визнанням світовою спільнотою здобутків музично-освітньої системи та бажанням більш активно залучитися до світових музичних цінностей, які впродовж багатьох століть були практично невідомі китайському суспільству.

Популярність навчання музики в інших країнах пояснюється і тим, що, на відміну від багатьох спеціальностей, музичне мистецтво оперує «інтернаціональною» музичною мовою, що уможливує отримання якісної професійної підготовки навіть за умов недостатньо вільного володіння вербальними формами спілкування.

Натомість, і студенти-музиканти, зокрема – майбутні викладачі вокалу, стикаються з певними труднощами, зумовленими відмінностями національної музичної мови, системи освіти, пануючими культурними традиціями, необхідністю пристосовуватися до іншого соціального устрою, ментальності, етнопсихологічних властивостей. стилю спілкування й поведіння корінного населення країни тощо.

Як свідчать дані соціологічних та психологічних досліджень, комплекс проблем, які виникають у іноземних студентів, нерідко призводить до підвищеного стану тривожності, внутрішньої невпевненості, що, у свою чергу, негативно позначається на процесі і результатах фахової освіти. Тим не менш, проблемам сприяння адаптації іноземних магістрантів-вокалістів, що навчаються в українських музично-освітніх закладах, належна увага не приділяється.

Результати дослідження. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що дослідження питань підготовки іноземних магістрантів до викладання вокалу здійснюється у науковій літературі під різними кутами зору. Так, аналізуються проблеми засвоєння китайськими студентами європейських традицій та шкіл вокального виконавства (Ву Гуолінг, Ху Дуньє); сутність художньо-виконавської вокальної підготовки розкрита в дослідженні Чжана Яньфена; інтерпретаційна культура педагога-вокаліста стала предметом наукових інтересів Пан На; питання виконавського артистизму, вокально-сценічної майстерності співаків та методика їх формування вивчають Ван Чень та Ван Лей.

Досліджується і проблема адаптації студентів іноземного походження до освіти в різних освітянських галузях, зокрема – такими науковцями, як А. Андреєва, І. Бех, О. Прудська, В.Штифурак, І. Шаповал та ін. Педагогічні й соціально-психологічні аспекти професійно спрямованої адаптації висвітлено в працях Л. Даренської, Т. Довгодько, Т. Петриченка, О. Степаненка, Л. Щепотько. Особливості адаптації студентів, які отримують освіту в мистецькій галузі, досліджували Н. Ашихміна, Лоу Яньхуа, Гоу Десян та ін. Натомість, особливості методики підготовки магістрантів-іноземців до вокально-викладацької діяльності на засадах соціокультурної адаптації на цей час ще не ставали предметом наукової уваги. Все це засвідчує актуальність обраної теми дослідження.

З метою уточнення сутності понять «адаптація» та «соціокультурна адаптація» звернемося до довідкової літератури, в якій зазначено, що термін адаптація в перекладі з латинської «adaptation» означає пристосування, прикладання. Науковці наголошують, що останнє включає в себе сукупність реакцій, поведінкових, психологічних змін, спрямованих на збереження особистісної іманентної цілісності в мінливих зовнішніх умовах. Як слушно зазначає А. Флієр, «...у цілому, еволюція способів адаптивних реакцій може бути розглянута як одна з базових характеристик еволюції форм життя на Землі... належачи до кожної конкретної історичної доби, процес адаптації обумовлений зміною форм життєдіяльності та образів свідомості в людини» [11, с. 72].

Важливим атрибутом адаптаційного процесу є діалектична єдність змін, варіювання, розвитку та відносної стійкості, як чинника забезпечення ідентичності й цілісності особистості, тому одним з найважливіших понять, які розглядаються в руслі адаптаційної теорії, є уявлення про гомеостаз, тобто – про відносну стійкість, сталість і здатність до саморегуляції як способу пристосування до мінливих умов дійсності.

Адаптація індивіда, включеного в складну систему взаємовідносин між зовнішнім середовищем, соціумом, комунікативним групами, є результатом як загального історичного процесу, так і індивідуального розвитку. Вживання поняття «соціокультурна адаптація» має на меті підкреслити, що процес соціальної адаптації має розглядатися, відштовхуючись не тільки від поняття «культура» в широкому сенсі, як загальний соціальний досвід, набутий людством у процесі багатовікової спільної життєдіяльності, а і у вузькому сенсі, який А. Флеєр визначав як засіб реалізації функцій навчання в повсякденній сфері неформального спілкування людей (виховання, соціальна комунікація), та в системі спеціальних культурних інститутів (освітніх, просвітницьких, інформаційних), безпосередньою метою яких є соціалізація та інкультурація індивіда [11, с.76].

За думкою науковця, при цьому людина виступає як самість, що стає фактичним і активним суб'єктом культурних процесів, виступає як активний інтерпретатор, творець нових культурних форм, здатна до гнучкого поєднання стійких нормативних установок культурної традиції з їх варіативно-творчим виконанням. Таким чином зрозуміла «культура» визначається головною ланкою зв'язку між особистістю і її соціальним оточенням [12, с. 26].

Відтак, соціокультурна адаптація розглядається як активний процес, який реалізується в єдності двох життєвих програм – «зовнішньої» і «внутрішньої». Мета першої полягає в

соціально-психологічному пристосуванню до особливостей оточення, соціуму, а другої – у здійсненні самореалізації, самовдосконалення, розкриття власного потенціалу і тим самим здійснення певного впливу на суспільне середовище і стан культури.

Додамо, що прояв соціокультурної адаптивності в мистецькій галузі має охоплювати психологічні та художньо-ментальні аспекти адаптації, завдяки чому складаються умови для пристосування особистості до певного культурного, художнього середовища, її спроможності адекватно-змістовно сприймати його артефакти та реалізувати свої потенційні можливості з максимальною корисністю для само прояву в обраній галузі мистецької діяльності (В. Агеев [1]).

З цього погляду процес соціокультурної адаптації має полягати, з одного боку, у частковій відмові індивіду від певних стереотипів, включенні інших видів ментальності у свій внутрішній світ, здатності долати власний етноцентризм; з іншого боку – процес адаптування у нове культурне середовище має врівноважуватися збереженням етнокультурних особливостей, тобто забезпечувати ідентифікацію внутрішнього світу як частки унікальної етнокультури (Б. Асаф'єв [2]).

В уточненні специфічної сутності соціокультурної адаптації будемо виходити з того, що цивілізаційні процеси в цілому розглядаються науковцями як прояв культури у широкому сенсі цього поняття. Увага акцентується і на тому, що в життєдіяльності соціуму, його розвитку й самореалізації вирішальну роль відіграє присвоєння культури як сукупності духовного і матеріального досвіду людства у всьому багатстві й різноманітті їх розвитку, що відбувається через зміну культурних епох, цивілізацій, геополітичних та національно-етнічних утворень, відображається у виді розвитку або регресу суспільних формацій. Зрозуміло, що ці зміни, новації вимагають постійної адаптації нових поколінь до надбань суспільства, до активної індивідуально-онтогенетичної адаптації, яка полягає у постійному засвоєнні індивідом нових форм, способів і стилів комунікативної, перцептивної, когнітивної, мистецької та інших різновидів інформації, зміни стереотипів, сформованих норм поведінки та характеру взаємин (Г. Балл [3], Т. Довоготько [5]).

У специфічній сфері мистецько-педагогічної освіти студентів-іноземців, проблема соціокультурної адаптації стосується формування в них здатності до переживання й усвідомлення почуттєвого, художнього образу в різноманітті стильових, жанрових, інтонаційних, виконавських особливостей, у здатності до емоційно-безпосереднього сприйняття іншокультурних творів та їх адекватної толерантної оцінки, нарешті – у адаптації своїх індивідуальних можливостей до вирішення навчальних завдань, незважаючи на їх відмінність від вже звичних з місту й методів навчального процесу.

Специфіка адаптаційних процесів у іноземних студентів проявляється у різних аспектах. Найбільш яскраво вони проявляються у індивідуально-психологічному, національно-етнічному вираженні, зумовленому як генетично-біологічними, психофізіологічними властивостями й завдатками, так і особливостями соціокультурного середовища та соціальними обставинами. Відомо, що прояви темпераменту і навіть фізіологічної основи процесів і реакцій розрізняються в окремих рас і народів: якщо для народів Південної Європи типовою є швидка, емоційно забарвлена мова, жестикуляція, потреба в активних контактах, внутрішня відкритість, то для представників Північної Європи більш типовим є спокійний ритм життя, темп мови, стриманий прояв емоцій, жестів, прагнення уникнути особистісних контактів, певна закритість внутрішнього життя від стороннього проникнення і т. д. [9].

Зазначені відмінності пояснюють, чому людині, що мешкає в чужій країні, в іншому культурному середовищі, досить складно орієнтуватися не тільки із-за незнання мови, а й якщо вона недостатньо поінформована про традиції, звички, специфіку поведінкових манер народу, тонкощі інтерпретації жестів, міміки тощо. Так, завдяки тому, що японців з дитинства вчать не висловлювати зовні свої почуття, вони, відчуваючи горе, печаль, можуть повідомляти про нього з посмішкою [9, с. 159-160], а представники латиноамериканських народів відображають свої почуття під час похорон танцями і співом, які, на європейський смак, можуть сприйматися як музика розваг і веселощів. З цього погляду механізм адаптації представника однієї культури до умов життя в іншому культурному середовищі стає явищем соціокультурного порядку. Важливо відзначити, що це – двоєдиний процес, в ході якого суб'єкт не тільки відчуває вплив з боку соціального середовища і соціальних інститутів, а й сам активно впливає на зовнішнє середовище, трансформуючи його відповідно до власних потреб і намірів. Дослідники відзначають, що характерні для представників різних культур істотні відмінності в експресивності поведінки, міміки, мовних інтонацій відбиваються і на особливостях національного мистецтва. На думку вчених, їх вплив відбувається як стихійно, так і

цілеспрямовано. Цілеспрямовані процеси впливу на особистість реалізуються передусім у навчанні та вихованні, які здійснюються в сім'ї, школі, освітніх закладах, суспільних, громадських організаціях та засадах самоорганізації особистістю свого дозвілля [9].

Варто зазначити, що науковці виділяють у цьому цілісному явищі два вектори змін: соціалізації та інкультуризації. Під першим різновидом розуміється інтеграція індивіда в людське суспільство, придбання досвіду, потрібного для виконання певних соціальних ролей. А в процесі інкультуризації індивід освоює властиві світовій культурі світобачення, в результаті чого формуються когнітивні, емоційні й поведінкові збіги з носіями даної культури і риси, відмінні від їх прояву в інших культурах. Кінцевим результатом процесу інкультуризації стає людина, компетентна в різних аспектах світової культури – у мовленнєвих, мистецьких, духовних цінностях. У межах цих рухів культурна трансмісія стає тим механізмом, за допомогою якого етнічна група «передає себе у спадок» своїм новим членам, увічніює свої особливості в наступних поколіннях, як за допомогою основних механізмів навчання, так і на основі збереження пам'яток культури, мистецтва. Отже, саме процес інкультуризації, поєднаний із включенням особистості в систему культурних, зокрема – мистецьких взаємовідношень і контактів, становить механізм соціокультурної адаптації [4].

Ці положення мають забезпечуватися комплексом організаційних та методичних засобів серед яких епізодичне включення китайських національних творів до репертуару (за умов дотримання фонаційних навичок європейського типу), використання знань щодо національних культурних традицій, музичного мистецтва, історичних та сучасних вокальних традицій, залучення до студентського культурного дозвілля.

Специфіка соціокультурної адаптації майбутнього викладача вокалу полягає у тому, що цей процес відбувається через сприйняття явищ музичного, вокального мистецтва, на тлі пізнання духовного світу авторів твору, його художньої ідеї, почуттєво-емоційний досвід, які складають сутність мистецького досвіду. На здатність особистості до соціокультурної адаптації впливає сформована система особистісних орієнтацій і накопичених відчуттів та уявлень, які проявляються у формі художньої ментальності (Реброва О.Є [8]). Нагадаємо, що ментальність (*mentalite* – фр.) включає у собі світорозуміння, світовідчуття, яке втілюється в системі образів, уявлень особистості про суспільство та своє місце в ньому. Звідси під «художньою ментальністю» розуміють феномен, який зумовлює адекватність інтерпретації художніх образів творів, зокрема – і віддалених за часом, національним, особистісно-унікальним стилем митця. (М. Бережна, О. Оганезова-Григоренко, О. Реброва [5; 7; 8]). Як зазначає О. Реброва, важливим є врахування художньо-ментального досвіду музиканта, у всій його багатозаровості, спрямованості на індивідуальне освоєння картини світу в межах культури конкретної історичної епохи і знань з галузі мистецтва, орієнтації в закономірностях функціонування художньої творчості у суспільстві, поступового створення у взаємодії з мистецтвом індивідуальної системи взаємозалежних інтелектуальних, емоційних і художньо-творчих ресурсів особистості, прояву характерних індивідуально-творчих якостей особистості в її прагненні зрозуміти та відтворити художні образи мистецтва [8].

Ментальність яскраво проявляється і в діяльності вокалістів як виконавців та викладачів. За визначенням О. Оганезової-Григоренко, професійний менталітет вокалістів – це соціокультурний полікомпонентний феномен, сукупність системоутворювальних професійних якостей особистості (психофізіологічні, когнітивні, духовні та морально-етичні якості, світосприйняття, креативне мислення, музичні здібності, музичний слух, художньо-естетичний смак) і поведінки (професійна культура й етика, професійне сумління, самостановлення, самовдосконалення, самовираження, самоефективність, професійна майстерність); це сформована досвідченість фахівця у музично-виконавчій професійній діяльності [7, с. 9].

Отже, взаємозалежність сформованої художньої ментальності особистості та процесів соціокультурної адаптації мають враховуватися в мистецькій педагогіці, особливо, виходячи з парадигми гуманізації освіти – у навчанні іноземних студентів. Успішність процесу соціокультурної адаптації іноземних магістрантів є двостороннім процесом і важливим чинником їхнього успіху в підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, соціокультурна адаптація передбачає входження магістрантів-іноземців у систему культури й мистецтва нового освітньо-суспільного середовища, спеціальним чином організованого педагогічного й між-студентського спілкування, суміщення нових мистецьких інтересів з національно-культурними запитами та завданнями підготовки до майбутньої фахової діяльності на Батьківщині.

Соціокультурна адаптація має оплювати всі системи інституційних, соціальних відносин і процесів, діяльнісних форм їх прояву, суб'єктно-психологічні перетворення, які відбуваються у свідомості особистості та втілюються в індивідуально-психологічних, пізнавальних, комунікативно-соціальних, мистецько-художніх формах прояву. Соціокультурна адаптованість сприяє формуванню вокально-виконавського та вокально-педагогічного компонентів у підготовці іноземних магістрантів до їхньої майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В. С. Влияние факторов культуры на восприятие и оценку человека человеком // Вопр. психол. 1985. № 3. С. 135 –140.
2. Асафьев Б. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. Асафьев. – М;Л.: Музыка, 1971. – 379 с.
3. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности / Г. А. Балл [Электронный формат]. Режим доступа: <http://www.voppsy.ru/issues /1989/891/891092.htm>
4. Горбов И. Понятия инкультуризация и аккультуризация / И. Горбов. [Электронный формат]. Режим доступа: <http://docplayer.ru/61671993-Ponyatiya-inkulturaciya-i-akkulturaciya.html>
5. Бережная М.С. Концепция социокультурной адаптации детей и молодежи средствами искусства в гуманитарном образовании / М.С., Бережная, О. Д. Никитин, И.Н. Фузейникова // Педагогика искусства. – 2011. – № 1. – С. 193-205.
6. Довгодько Т. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України / Т. Довгодько // Педагогіка і психологія професійної освіти № 2 2013 . – С. 114-120.
7. Оганезова-Григоренко О. В. Формування професійного менталітету майбутніх вокалістів у процесі фахової підготовки : автореф. дис ... канд. пед. наук / О. В. Оганезова-Григоренко. – Одеса, 2009. – 21 с.
8. Реброва О.Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Дис. доктора пед. наук / О. Є Реброва. – Київ, 2013. – 595с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология./ Т.Г. Стефаненко – М.: Институт психологии РАН, «Академический проект», 1999. – 320 с.
10. Флиер А.Я. Очерки теории исторической динамики культуры. Монография. Электронное издание. М.: ООО «Издательство «Согласие», 2015 – 528 с.
11. Флиер А.Я. Культурология для культурологов: учебное пособие для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также преподавателей культурологии. – М.: Академический Проект, 2000. – 496 с.